

Historia regionu

Autor: Justyna Kobus

Osadnictwo w okolicach Mosiny – od epoki kamiennej; najcenniejsze odkrycie archeologiczne to odnalezione w Sowińcu ślady kilkunastu osad z epoki wędrówek ludów i słowiańskich z okresu V w. p.n.e. – XV w. Pierwsza wzmianka o mieście pochodzi z 1247 r. Pierwotna nazwa brzmiała Moszyna pochodzi od nazwy rzeki znanej w źródłach jako Moszyna i Mosznia. Nazwa ta ma związek z wyrazem mech; można więc przyjąć, że nazwa ta określa rzekę płynącą przez tereny pokryte mchem. Zmiana Moszyna w Mosina związana jest z częstym w nazwach miejscowych wahaniem m.in. zakończeń -szyno obok -sino.

Prawa miejskie nadano miastu 1 lutego 1302 r.; 2 VII 1429 r. Mosina uzyskała prawo magdeburskie oraz odbywania dwóch jarmarków (targów rocznych) w dniach św. Urbana i św. Mikołaja, tj. 25 V i 6 XII. Wojny szwedzkie zniszczyły miasto i zdziesiątkowały mieszkańców. Miasto i jego mieszkańców dotykały też częste pożary (największe były w latach 1713, 1718, 1731, 1744), zarazy (tzw. morowe powietrze) i innych klęska oraz grabieży dokonywanych przez chorągwie wojskowe. Po II rozbiórce Polski w 1793 r. Mosina wraz z okolicą znalazły się pod panowaniem pruskim. Inspiratorem zrywu niepodległościowego w Wielkopolsce w 1848 r. był znany prawnik i polityk Jakub Krauthofer-Krotowski. Jemu Mosina zawdzięcza to, że 3 maja 1848 roku uroczyste ogłoszono w Mosinie niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej zwanej również Rzeczypospolitą Mosińską. W 1853–56 r. budowa węzła kolejowego, który do dziś (przez Mosinę) łączy Poznań z Wrocławiem. 1918 r. – mieszkańcy ziemi mosińskiej walczą w szeregach batalionu śremskiego na zachodnim froncie jedyne wygranego przez Polaków powstania, Powstania Wielkopolskiego, które zakończyło się odzyskaniem niepodległości w 1919 r. II wojna światowa. Oddziały niemieckie wkroczyły do Mosiny 9 IX 1939 r. W całej okolicy rozpoczęły się wywózki ludności do hitlerowskich obozów pracy, masowe mordy w pobliskich lasach, publiczne egzekucje; represje dotykały także sfery duchowej — wynaradawianie przez zniemczanie szkolnictwa, zmiany nazw miejscowości, zmiany nazw ulic itd. W odpowiedzi na prześladowania w okolicy dochodziło do licznych akcji dywersyjnych. Wyzwolenie miasta nastąpiło 25 stycznia 1945 r. Po wojnie zmienia się struktura narodowościowa okolic Mosiny — na miejsce ludności niemieckiej przybywają przesiedleńcy ze Wschodu; aktywizują się także partie polityczne, szczególnie aktywna jest komunistyczna partia PPR oraz SL, PPS i SD. Przełom lat 80- i 90-tych to przede wszystkim upadek dotychczas prężnie działającego sektora przemysłowo-usługowego. Region stracił na znaczeniu.

1. Pradzieje okolicy

Pierwsze ślady obecności człowieka w okolicach Mosiny trudno ustalić. Jedni badacze twierdzą, że należy mówić o już o końcu „starszej epoki kamiennej (4000–2500 lat p.n.e.)”1, inni uważają, że „najstarsze stanowiska archeologiczne w ziemi mosińskiej znajdują się na terenie Niwki, gdzie natrafiono na obozowisko ludzkie z młodszej epoki kamiennej – stanowisko kultury tardenoaskiej. […]”2.

W okolicach Jeziora Budzyńskiego odkryto ślady grodziska, podobnie we wsiach Grzybno-Żabno, gdzie natrafiono także na ślady innych słowiańskich obiektów obronnych. „Grodzisko w Grzybnie-Żabnie – jak się przypuszcza – było jedną ze strażnic strzegących szlaku z Niwki do Krosna w miejscu przeprawy przez nadwarciańskie bagna i brodu przez rzekę”3. Kolejne osady odkryto w Baranowie, Czaparach, Krajkowie, Krosinku, Krośnie i Ludwikowie.

Za najcenniejsze odkrycie uważa się „zespół stanowisk archeologicznych w Sowińcu, gdzie natrafiono na zespół kilkunastu osad z epoki wędrówek ludów i słowiańskich z okresu V w. p.n.e. – XV w. W tym zespole osadniczym występują stanowiska z epoki kamiennej, pucharów lejkowatych, kultury przeworskiej i łużyckiej z zaznaczającymi się wpływami rzymskimi. Cały zespół w Sowińcu i okolicy obejmuje krąg terytorialny o promieniu blisko 30 km”4.

2. Pierwsze wzmianki

Mosina zalicza się do jednych z najstarszych miast w Wielkopolsce. Pierwsza wzmianka o mieście pochodzi z 1247 roku, kiedy to po raz pierwszy zapisano nazwę rzeki Mosina w dokumencie dzielącym Wielkopolskę między Przemysła I i jego brata Bolesława Pobożnego.

CIEKAWOSTKA: Nazwa miasta. Pierwotna nazwa brzmiała Moszyna pochodzi od nazwy rzeki znanej w źródłach jako Moszyna i Mosznia. Nazwa ta ma związek z wyrazem mech; można więc przyjąć, że nazwa ta określa rzekę płynącą przez tereny pokryte mchem. Zmiana Moszyna w Mosina związana jest z

częstym w nazwach miejscowych wahaniami m.in. zakończeń -szyno obok -sino⁵.

3. Od XIV do I połowy XVII wieku

Przełomową datą dla miasta był dzień 1 lutego 1302 r., kiedy to wojewoda kaliski i pan na Gostyniu, Mikołaj Przedpełkowiec z rodu Łodziów nadał Mosinie prawa miejskie.

„Po Mikołaju z Gostynia miasto odziedziczył jego syn, a nieco później z Mosiny pisał się jego wnuk Częstobór, syn Mikołaja”⁶. Prawdopodobnie przed 1352 r. Łodziowie z Gostynia zostali pobawieni Mosiny oraz kilku wsi leżących w jej okolicy. Wiadomo, że już 30 kwietnia 1392 r. Władysław Jagiełło dokonał „zapisu 80 grzywien na Żabnie⁷ sitam in districtu Mosinensi dla Paska z Krajkowa. [...] Niedługo potem królowa Jadwiga potwierdziła zapis sum dla Mościca ze Stęszewa, pochodzącego z Łodziów, na Mosinie, co uwiarygodnia jej dokument z 25 V 1397 r.”⁸.

CIEKAWOSTKA: Mościc ze Stęszewa był pierwszym starostą mosińskim w latach 1397–1419. Po nim starostwo przejął syn Przedpełk ze Stęszewa i dzierżył je do 1429 r. Od tego roku dobra królewskie przeszły w ręce Łodziów z Bnina (współklejnotników Przedpełkowiców): Piotra z Bnina, kasztelana gnieźnieńskiego (starosta mosiński w latach 1429–46), Macieja z Bnina, późniejszego wojewody poznańskiego (starosta mosiński w latach 1450–68), Hieronima z Bnina, który starostował Mosinie w latach 1513–1540/41. Klucz mosiński po Bnińskich przejęli ich współherbowcy – Górkowie: Andrzej Górka (1542–1551), Stanisław Górka, późniejszy wojewoda poznański (1563–1592). Starostwo mosińskie następnie przeszło w ręce Szodrskich, a w roku 1628/32 nadano je Kazimierzowi Radomickiem. „Jeszcze w 1711 r. starostą był przedstawiciel tej rodziny”^{9s. 27}) Andrzej Aleksander Radomicki herbu Szreniawa. Po nim starostą został Konstanty Kwilecki. Od 1792 r. tenutariuszem mosińskim był Jakub Kęszycki, żonaty z Brygidą Bnińską, starościanką średzką.

W końcu XIV w. m.in. Mosina stanowiła dobro królewskie.

„Kolejny przywilej lokacyjny dla miasta wystawił król Władysław Jagiełło dnia 2 VII 1429 r. Mosina uzyskała prawo magdeburskie oraz odbywania dwóch jarmarków (targów rocznych) w dniach św. Urbana i św. Mikołaja, tj. 25 V i 6 XII”⁹.

Mosina, jako małe miasto, widnieje w dokumencie z 1458 r. od nośnię obowiązku wystawienia 4 żołnierzy na wojnę z krzyżakami.

Miasto i okolice podlegały lustracjom królewszczyzn. Zarządzenie o lustracji wydano także w latach 1628–1632. Wówczas do starostwa mosińskiego należały wsie: Pozegowo, Słowiniec, Krosno i Żabienko, jeziora: Mosińskie, Żabieńskie i Skrzyńka oraz bór między Baranowem, Będlewem i Stęszewem.

4. Od drugiej połowy XVII do pierwszego rozbioru Polski

„W czasie najazdu szwedzkiego w 1655 i po tym roku Mosina została bardzo poważnie zniszczona gospodarczo wskutek przemarszów wojsk obcych i polskich”¹⁰.

Zimą, na przełomie 1659 i 1660 roku, w drodze z wyprawy do Danii, stacjonowała w mieście połowa chorągwi Stefana Czarnieckiego. Wraz z nią zatrzymał się tutaj na rekonwalescencję, po przebytych ciężkim tyfusie, pamiętnikarz Jan Chryzostom Pasek¹¹. Tak oto pisał o swoim gospodarzu, „którego po owej chorobie – jak pisał – miałem taką wygodę; to ja bym tylko jadał ptaszki, to ów człowiek i wszystkich z domu wysłał na różne miejsca tak się starając, żeby zawsze były, i wszystkie posługi z wielką odprawował wdzięcznością. O kolejnych właścicielach, u których kwaterował na początku choroby wyraził się jednak mniej miło: oboje gospodarstwo wielkie hultajstwo”¹².

CIEKAWOSTKA: Mosina w czasie wojen szwedzkich była kolebką m.in. cechu krawieckiego. Stacjonujący tu oddział S. Czarnieckiego został zaopatrzony przez mosińskich krawców w nowe, modne mundury, przez co wyróżniał się na tle wojsk królewskich, zyskując miano „elegantów z Mosiny”[;]. Inna legenda głosi, że powiedzenie owo ewoluowało i pierwotnie brzmiało „kawaler z Mosiny”[;], a odnosiło się do żołnierzy z chorągwi S. Czarnieckiego, którzy służyli z dworskich

manier. Obecnie powiedzenie „elegant z Mosiny” używane jest żartobliwie, kpiarsko.

{smoothgallery image=F5405.png&title=Pomnik eleganta z Mosiny na ul. Niezłomnych w Mosinie (fot. J. Kobus)&caption=Pomnik eleganta z Mosiny}Po wojnie szwedzkiej w samej Mosinie pozostało z 80 budynków zaledwie 28, a liczba mieszkańców spadła z 450–480 osób do 140–17013. Miasto i jego mieszkańców dotykały też częste pożary (największe były w latach 1713, 1718, 1731, 1744), zarazy (tzw. morowe powietrze) i innych klęska oraz grabieży dokonywanych przez chorągwie wojskowe, np. „w 1699 r. wielkich spustoszeń w Mosinie i wsiach starostwa dopuściła się chorągiew pana Działyńskiego, krajczego wielkiego koronnego i starosty Boratyńskiego”14.

5. Zabory

Mosina wraz z okolicą znalazły się pod panowaniem pruskim po II rozbiórce Polski w 1793 r. Administrację w mieście przejęli niemieccy urzędnicy; wkrótce potem miasto należało już do króla pruskiego, co pociągnęło za sobą działania o charakterze wyzwoleniczym, które objęły cały region.

Jednym z epizodów narodowo-wyzwoleniczych było zapoczątkowane Insurekcją Kościuszkowską powstanie wielkopolskie. Wówczas jeden z oddziałów powstańczych stoczył walkę w rejonie Śrem – Dolsk – Mosina. Powstanie 1794 r. upadło.

Okres napoleoński przyniósł kolejne, bezskuteczne walki o niepodległość. Ludność ziemi mosińskiej miała swój udział także w powstaniu listopadowym.

„Kolejny zryw niepodległościowy w Wielkopolsce to powstanie 1848 r. Inspiratorem oporu był znany prawnik i polityk Jakub Krauthofer-Krotowski. Jemu Mosina zawdzięcza to, że 3 maja 1848 roku uroczysto ogłoszono w Mosinie niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej zwanej również Rzeczypospolitą Mosińską. Jedną z największych bitew [1848 r. – J.K.] stoczonych w okolicy Mosiny były walki pod Rogalinem, gdzie stacjonowało około 800 powstańców. Przeciw nim z Poznania wysłano oddział liczący 8 kompanii piechoty, 2 szwadrony kawalerii oraz 4 działa, którymi dowodził generał Winig. [...] Siły powstańcze podzieliły się na trzy oddziały, które zajęły stanowiska w folwarku rogalińskim, we wsi Świętniki oraz na trakcie poznańskim. Wojska pruskie podpalały i niszczyły zabudowania chłopskie. [...] W tej, przegranej dla Polaków bitwie, poległo 11 kosynierów, a 6 utopiło się w Warcie”15. Powstanie 1848 r. zakończyło się kapitulacją Polaków.

Z ożywieniem gospodarczym w Mosinie i okolicy dochodzi wraz z rozpoczęciem budowy strategicznego szlaku kolejowego łączącego Poznań (przez Mosinę, Czempień, Leszno i Rawicz) z Wrocławiem. Budowę kolei rozpoczęto w 1853 r.; prace zakończyły się w roku 1856. W latach 1907–1919 działała w Mosinie fabryka papierosów. Ważne dla kultury ziemi mosińskiej było działające przynajmniej od 1761 r. Bractwo Kurkowe, którego tradycję kontynuowano po odzyskaniu niepodległości. Do organizacji polskich o najstarszej tradycji należało Kółko Rolniczo-Włościańskie założone w 1879 r., działające na terenie Mosiny. Tworzyły się również nowe organizacje, np. Towarzystwo Gimnastyczne Sokół (od 12 IX 1909 r.) czy drużyna skautowa im. Tadeusza Rejtana (od 13 IV 1913 r.).

Lata 1901–1907 to okres strajków szkolnych. Powstają liczne organizacje patriotyczne. Walkę o niepodległość często łączy się z dążeniami do niezależności gospodarczej. W 1902 r. powstała ochotnicza straż ogniowa, a w 1907 r. założono Bank Ludowy. W 1912 roku w Mosinie mieszkało już 2027 osób16.

6. I wojna światowa

Najbarwniejszy okres I wojny światowej dla mieszkańców ziemi mosińskiej przypada na końcową fazę wojny, po kapitulacji Cesarstwa Niemieckiego w 1918 r., czyli na czas Powstania Wielkopolskiego.

Po wybuchu powstania wielkopolskiego 27 grudnia 1918 roku walki bardzo szybko ogarnęły prowincję. Wprawdzie w Mosinie nie utworzono oddziału zbrojnego, ale powstańcy tego regionu walczyli w szeregach batalionu śremskiego na zachodnim froncie powstania i pod Rawiczem. W całym rejonie Mosiny dynamicznie przebiegała akcja werbunkowa do wojska powstańczego (tzw. Wojska Wielkopolskiego), szczególnie zaś odznaczył się Kórnik – tu przybywali mieszkańcy z okolicznych miast, miasteczek i wsi. Powstanie zakończyło się odzyskaniem niepodległości w 1919 r.

7. Lata międzywojenne W okresie międzywojennym Mosina bardzo się rozwinęła. Od 1928 roku działała farbiarnia parowa i pralnia chemiczna „Barwa” (zakład dawał pracę ok. 300 osobom). Zakłady Ceramiczne Perkiewicza, utworzone w 1886 r., zatrudniały ponad 200 osób. Przed II wojną światową w mieście istniały 2 tartaki, młyn parowy, skład żelaza, garbarnia, 5 stolarzy, 2 koszykarzy, 9 obuwników, 6 szewców, 1 cukiernik, 8 piekarzy, 14 sklepów spożywczych, 3 hotele, 11 restauracji. Działały 3 szkoły: katolicka, ewangelicka i prywatna¹⁷. W tym czasie działa w mieście Czytelnia Ludowa, Koło Pszczelarzy oraz pierwszy polski klub sportowy „Obra”, a także teatr amatorski, chór i orkiestra. „W latach międzywojennych w Mosinie i okolicy ludność pochodzenia niemieckiego szacowano na około 3% ogólnej populacji¹⁸. […] Nie był to duży odsetek ludności, lecz z powodu tego, że zamieszkiwała ona głównie w Sowinkach, Żabnie, Żabinku, Krośnie i Niwce, stanowiło to pewne niebezpieczeństwo na wypadek wojny”¹⁹, zwłaszcza, że ludność niemiecka zrzeszała się w Niemieckim Towarzystwie Szkolnym i Partii Młodych Niemców, które to ugrupowania w latach międzywojennych organizowały uroczystości nacjonalistyczne (szczególnie po dojściu Hitlera do władzy w 1933 r.).

8. II wojna światowa Oddziały niemieckie wkroczyły do Mosiny 9 IX 1939 roku. „Największe aresztowania w mieście i pobliskich wsiach nastąpiły w okresie od 9/10 IX do 30 IX 1943 r.. Hitlerowcy uwięzili 225 osób, a w tym 58 dzieci w wieku do 16 lat […]. Inną formą niemieckich represji były masowe przesiedlenia Polaków z Kraju Warty (Warthegau) do Generalnej Guberni. […] Kolejną formą wyniszczenia narodu polskiego były wywózki na roboty przymusowe. Ostatnia z nich nastąpiła 15 IX 1944 r.”²⁰ (s. 59). Zjawiskiem powszechnym stały się zmiany nazw miast, wsi, ulic, „np. Mosina – Moschin, ul. Budzyńska – Parkstrasse, Krajkowo – Waldeck, Iłowiec – Nitsche, Żabno – Hirschdorf, Sowinki – Rohrwiese, Krosinko – Bergdorf. Polityką niszczenia objęto stare figury przydrożne, pomniki, np. pomnik Kościuszki na rynku”²¹. CIEKAWOSTKA: Pomnik Tadeusza Kościuszki mieszkańcy miasta wzniesli w okresie międzywojennym; w roku 1939 ukryto go z obawy przed okupantem, lecz odnaleziony przez Niemców w 1940 r. został zniszczony. Dziś w Mosinie stoi pomnik T. Kościuszki odsłonięty w 1984 r. {smoothgallery image=F5406.png&title=Pomnik Tadeusza Kościuszki w Mosinie (fot. J. Kobus)&caption=Pomnik T. Kościuszki w Mosinie}W mosińskich lasach w latach 1940–1943 dokonano licznych mordów. „Po zakończeniu działań wojennych koło Sowinek odkryto 13 mogił zbiorowych. Blisko 50 osób rozstrzelano w Bogulinie koło Mosiny w dniu 20 VIII 1942 r. Tam też odkryto 14 dużych zbiorowych grobów – ofiar hitlerowskiego terroru”²². Jednak mimo prześladowań i terroru okupanta od pierwszych dni wojny społeczeństwo miasta i okolic stawiało opór okupantowi hitlerowskiemu. Działały w Mosinie grupy Związku Walki Zbrojnej, Armii Krajowej, Związku Odwetu, Szarych Szeregów. „W działaniach wojennych w walkach obronnych wzięło udział około 100 mieszkańców ziemi mosińskiej, których wcielono przede wszystkim do 55 i 57 Pułku Piechoty, wchodzących w skład Armii Poznań”²³. Koniec II wojny światowej to przede wszystkim ucieczka niemieckich osadników, działania Wojska Polskiego i Armii Czerwonej (m.in. wysadzenie mostu na Kanale Mosińskim), w końcu wyzwolenie miasta 25 stycznia 1945 r. i wybory lokalnych władz. „Po wyzwoleniu Mosina należała do jednych z najintensywniej rozwijających się miast w Wielkopolsce. Z niewielkiego, liczącego bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych blisko 5 tys. mieszkańców miasteczka, w roku 1980 wyrosła Mosina na miasto ponad dwukrotnie większe”²⁴.

9. Czasy powojenne Po zakończeniu II wojny światowej zmienia się diametralnie struktura narodowościowa i etniczna ziemi mosińskiej; wiąże się to ze znacznym odpływem ludności niemieckiej i osiedleniem się na terenie gminy mieszkańców dawnych kresów wschodnich. W marcu 1945 r. ruszyła w Mosinie pierwsza szkoła polska, w której naukę podjęło 803 dzieci; rozpoczyna też pracę szkoła zawodowa i gimnazjum. Na nowo rozpoczyna działalność przemysł – ruszają zakłady rzeźnicze, olejarnia, mleczarnia. Aktywizują się także partie polityczne, szczególnie aktywna jest komunistyczna partia PPR oraz SL, PPS i SD. W lata 1956–80 mówi się o „gospodarczej Wielkopolsce” – nie ma miejsca na indywidualność małych miast i wsi. „W roku 1980 miasto liczy już 9800 mieszkańców. W roku 1990 natomiast jest ich 11640, zamieszkując miasto o powierzchni 16,6 km². […] Gminę natomiast (poza Mosiną) zamieszkuje 10796 mieszkańców. […] W gminie jest 20 sołectw i 32 miejscowości. […] Na wsi mosińskiej przeważa odpływ nad napływem. W roku 1990 ubyło ze wsi 248 osób, przybyło natomiast 198 osób.”²⁵. Przełom lat 80 i 90- tych przyniósł Mosinie liczne zmiany, związane z transformacją gospodarczą i budową

społeczeństwa obywatelskiego. W tym okresie upadłość ogłosiły największe zakłady produkcyjno-usługowe: Cegielnia Perkiewicza, Poznańskie Zakłady Sportowe "POLSPORT", Swarzędzkie Fabryki Mebli, Spółdzielnia Pracy "Barwa". "W dziedzinie kultury: do powstałego w 1971 roku Mosińskiego Ośrodka Kultury dołączyła utworzona w 1985 r. Izba Muzealna, oraz w 1993 r. Galeria Miejska. Do licznych organizacji dołączył utworzony w 1991 r. Mosiński Klub Żeglarski oraz Stowarzyszenie Pomocy Potrzebującym im św. Antoniego. Gmina w latach 90. nawiązała szereg partnerskich kontaktów z zagranicznymi miastami: z gminą Bunschoten z Holandii, Szkołą w Oldenburgu Niemiec, oraz z gminą Seelze z Niemiec. Zmiany, które nastąpiły w tych latach wpłynęły na kierunek rozwoju, w jakim dziś podąża miasto. Rozwinęła się lokalna przedsiębiorczość, obecnie na terenie gminy zarejestrowanych jest ponad 2 tys. podmiotów gospodarczych; zainwestowano w ochronę środowiska, wybudowano nowoczesną oczyszczalnię ścieków; miasto przygotowuje szeroką ofertę inwestycyjną oraz szeroki wachlarz lokalizacji terenów pod budownictwo mieszkaniowe; prężnie działa Towarzystwo Budownictwa Społecznego, dzięki któremu na terenie gminy powstało i rozwija się nowoczesne osiedle mieszkaniowe.

Opracowania dotyczące historii regionu:

- Gąsiorowski Antoni, Starostowie wielkopolskich miast królewskich w dobie jagiellońskiej, Warszawa 1981.
- Gąsiorowski Antoni, Urzędnicy wielkopolscy 1385–1500. Spisy, Poznań 1968.
- Gąsiorowski Antoni, Urzędnicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce, Poznań 1970.
- Gomolec Ludwik, Mosina w tysiącleciu państwa polskiego, cz. I: Od najdawniejszych czasów do 1918 roku, Poznań–Mosina, 1965 (maszynopis do wglądu w Bibliotece Publicznej w Mosinie).
- [http://pl.wikipedia.org/wiki/Żabno_\(województwo_wielkopolskie\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Żabno_(województwo_wielkopolskie))
- Izba Muzealna w Mosinie, Archiwum Państwowe w Poznaniu, Mosińskie archiwalia, folder Wystawy w Izbie Muzealnej w Mosinie z okazji 700-lecia nadania Mosinie praw miejskich, Mosina 2002.
- Kostrzewski Józef, Wielkopolska w pradziejach, Warszawa–Wrocław 1955.
- Łęcki Włodzimierz, Wielkopolska. Przewodnik po miejscach ładnych i ciekawych: 50 tras wycieczkowych dla posiadaczy wszelakich wehikułów, Poznań 2003.
- Łojko Jerzy, Stępień Jerzy, Zarys dziejów Mosiny i okolic (do 1945 r.), Mosina 1992.

-

Mosina. 700 lat. Album jubileuszowy. Miasto i gmina, oprac. zb. pod red. Włodzimierza Łęckiego, Warszawa – Poznań – Mosina, 2002.

- Szkice z przeszłości Mosiny i okolic. Z dziejów walk o wyzwolenie narodowe i społeczne w XIX i XX wieku. W 130 rocznicę utworzenia Rzeczypospolitej Mosińskiej, praca zb. pod red. Tadeusza Adama Jakubiaka, Poznań 1978/9.

- www.bip.mosina.wokiss.pl
- www.mosina.pl
- Zierhofferowie Zofia i Karol, Nazwy miast Wielkopolski, Poznań 1987.

1 L. Gomolec, Mosina w tysiącleciu państwa polskiego, cz. I: Od najdawniejszych czasów do 1918 roku, Poznań–Mosina, 1965 (maszynopis do wglądu w Bibliotece Publicznej w Mosinie), s. 4. 2 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów Mosiny i okolic (do 1945 r.), Mosina 1992, s. 9. 3 Tamże. 4 Tamże, s. 12. 5 Na podstawie: Z. i K. Zierhofferowie, Nazwy miast Wielkopolski, Poznań 1987, s. 97–99. 6 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 16. 7 Wieś położona obecnie w gm. Brodnica, powiat śremski. Rok 1392 stanowi pierwszą potwierdzoną w dokumentach wzmiankę o Żabnie. Od XV do 1 poł. XVII w. miejscowość ta widnieje jako miasto. Wskutek zahamowania rozwoju gospodarczego prawa miejskie zostały Żabnu odebrane. W Żabnie znajduje się obecnie drewniany kościół św. Jakuba z 1789–1792 r., o konstrukcji sumikowo-łatkowej (wewnątrz wyposażenie późnobarokowe z ok. 1790 r. Inne zabytki to: klasycystyczny pomnik nagrobny z 1813 r. przykościelnym na cmentarzu, obelisk przed plebanią z metalowym krzyżem cholerycznym z 1849 r., dwór z XIX wieku, parterowy, z piętrową wystawką i drewnianą wieżyczką. Przyrodniczą atrakcją turystyczną są tu Żabińskie Góry, 10-kilometrowe, zalesione, polodowcowe pasmo ozów o szerokości 500–700 m (max. wysokość to 103 m n.p.m.). Ciekawostka: przez wieś przebiega Droga Świętego Jakuba (wielkopolski odcinek szlaku pielgrzymkowego do katedry w Santiago de Compostella). 8 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 17. 9 Tamże. 10 Tamże, s. 21. 11 www.mosina.pl 12 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 21. 13 Dane za: J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 22. 14 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 29. 15 Tamże, s. 39. 16 www.mosina.pl 17 Dane za: www.mosina.pl 18 Siedmiokrotnie mniej niż przed 1918 r. 19 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 55. 20 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów…, s. 59. 21 Szkice z przeszłości Mosiny i okolic. Z dziejów walk o

wyzwolenie narodowe i społeczne w XIX i XX wieku. W 130 rocznicę utworzenia Rzeczypospolitej Mosińskiej, praca zb. pod red. T. A. Jakubiaka, Poznań 1978/9, s. 110. 22 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów..., s. 61. 23 Tamże, s. 58. 24 www.mosina.pl 25 J. Łojko, J. Stępień, Zarys dziejów..., s. 65.